

Latvijas Bankas "Ieteikumu dabas daudzveidībai nelabvēlīgās un labvēlīgās saimnieciskās darbības identificēšanai" metodoloģija

1. Ieteikumu nepieciešamības pamatojums

Ieteikumi jeb vadlīnijas dabas daudzveidībai labvēlīgās un nelabvēlīgās saimnieciskās darbības identificēšanai ir **brīvprātīgi izmantojams praktisks instruments jeb metodoloģija kredītiestādēm, kā savā darbībā vērtēt ar dabas procesiem saistītos riskus. Tās nav kredītiestādes vadlīnijas kredītiestādēm, tās nav obligāti piemērojamas, un tās nav norādes nozarēm vai komersantiem.**

Kredītiestādēm jau patlaban ir pienākums izvērtēt vides, sociālos un pārvaldības (ESG) riskus. To paredz Eiropas Savienības regulējums, it īpaši **Kapitāla prasību regula (CRR)¹, Kapitāla prasību direktīva (CRD)², kā arī Eiropas Banku iestādes pamatnostādnes³**. Savukārt Eiropas Centrālā banka savos klimata un vides risku norādījumos⁴ ir izklāstījusi uzraudzības gaidas klimata un vides risku pārvaldībai. Atbilstoši Eiropas Banku iestādes pamatnostādņēm, sākot no 2026. gada 11. janvāra, vairumam kredītiestāžu (pārējām – no 2027. gada 11. janvāra) jāņem vērā pietiekami plašs vides faktoru klāsts, kas ietver vismaz ar klimatu saistītus faktorus, ekosistēmu degradāciju un bioloģiskās daudzveidības samazināšanos. Kredītiestādēm jānovērtē gan pārejas, gan fiziskā riska virzītājspēki īsā, vidējā un ilgtermiņā, kur ESG riski tiek pārvērtēti katru vai katru otro gadu atkarībā no kredītiestādes klasifikācijas. Ja būtiskuma novērtējuma rezultāti norāda uz ar bioloģisko daudzveidību saistītiem riskiem, un kredītiestādes definētā riska apetīte tos nepieļauj, kredītiestādēs ir jāizstrādā metodes, lai noteiktu nozares, kuras ir ļoti atkarīgas no ekosistēmu pakalpojumiem vai kurām ir būtiska ietekme uz ekosistēmu pakalpojumiem, instrumenti dabas degradācijas finansiālās ietekmes mērīšanai un darbības, kuru mērķis ir aizsargāt, atjaunot un/vai samazināt negatīvo ietekmi uz dabu. Kredītiestādēm pašām ir jānosaka, kura riska pārvaldības un mazināšanas instrumentu kombinācija varētu vislabāk veicināt risku pārvaldību, apsverot dažādus instrumentus. Latvijas Bankas izstrādātie ieteikumi ir vienas metodes apakšmetode, kas var tikt izmantota ESG risku mērīšanai.

Līdz šim nav bijusi izstrādāta Latvijas apstākļiem piemērota metodoloģija ietekmes uz dabas daudzveidību riska vērtēšanai. Ja šāds risks tiek vērtēts, tad ierasti tiek pielietotas starptautiskas metodoloģijas, piemēram, ENCORE⁵, ko savā analīzē un aprēķinos izvēlējusies izmantot Eiropas Centrālā banka. ENCORE ir vispārīga un globāli piemērojam metodoloģija, kas precīzi neatspoguļo nacionālās atšķirības. Arī Latvija Banka ir izmantojusi ENCORE datubāzi dabas risku analīzē⁶.

¹ [L_202401619LV.000101.fmx.xml](#)

² [L_202401619LV.000101.fmx.xml](#)

³ [Guidelines on the management of ESG risks | European Banking Authority](#)

⁴ [Sabiedriskā apspriešana saistībā ar ECB norādījumu par klimata pārmaiņu un vides riskiem projektā](#)

⁵ [ENCORE](#)

⁶ [Ne klimata pārmaiņas vien – bioloģiskā daudzveidība un citi dabas riski finanšu sistēmai Latvijā | Raksti | Makroekonomika](#)

Finanšu iestādes ierasti to izmanto, lai vispirms noteiktu ietekmes uz dabu un atkarības no dabas, un piešķirtu prioritāti augsta riska nozarēm un dabas ietekmēm pirms citu lokalizētu rīku un datu izmantošanas. Šādas metodoloģijas ne vienmēr atbilst katras valsts situācijai, un Latvijas apstākļos tās var būt krietni ierobežojošākas. **Latvijas Bankas publicētie ieteikumi mazina identificētās ietekmes uz dabas daudzveidību nozīmīgai daļai kredītiestāžu kredītportfeļa, īpaši nekustamo īpašumu jomā, kas nozīmē to, ka tie ir mazāk ierobežojoši un Latvijas ekonomikas ilgtspējīgai izaugsmei labvēlīgāki.** Salīdzinājumā ar pašlaik visplašāk izmantoto ENCORE metodoloģiju ir sašaurināts ietekmes uz dabas daudzveidību definējums no nozarēm kopumā uz konkrētām atsevišķu nozaru darbībām, kas rada labvēlīgu vai nelabvēlīgu ietekmi uz dabas daudzveidību.

2. Metodoloģija

2.1. Pētnieciskā pieeja

Tā kā kvantitatīvu nacionāla līmeņa datu par konkrētu saimniecisko darbību ietekmi uz dabas daudzveidību Latvijā šobrīd vēl trūkst un līdz ar to tieši izmērīt šo ietekmi vēl nav iespējams, viena no atbilstošākajām metodoloģiskajām pieejām ir balstīties uz jomas ekspertu kvalitatīvu novērtējumu. Vadlīniju izstrādē izmantotas divas metodes, kas šādu zināšanu sistemātiskai apkopošanai ir īpaši piemērotas, proti, **strukturēts ekspertu vērtējums** (structured expert elicitation; Halpern et al., 2007; Martin et al., 2012; Teck et al., 2010) un **moderatora vadītas ekspertu fokusa grupas** (facilitated expert focus groups; Krueger & Casey, 2015; Nyumba et al., 2018).

Ieteikumu izstrādes pirmais posms bija **strukturēts ekspertu vērtējums** (Halpern et al., 2007; Martin et al., 2012; Teck et al., 2010). Nozaru prioritizēšana tika veikta ar standartizētu vērtēšanas instrumentu (šajā gadījumā - aptauju), kurā eksperti individuāli un neatkarīgi piešķīra novērtējumu katras nozares ietekmes intensitātei uz dabas daudzveidību, izmantojot vienotu vērtēšanas skalu un kopīgu vērtēšanas ietvaru. **Iegūtie vidējie vērtējumi tika izmantoti nozaru sarindošanai, ļaujot tālāko darbu sakārtot un prioritizēt atbilstoši nozarēm ar lielāko ietekmi (lauksaimniecība, mežizstrāde, enerģētika, ēku būvniecība un inženierbūvniecība).** Šim posmam nav tiešas ietekmes uz esošo ieteikumu detalizēto saturu, bet tas bija būtisks solis, apzinoties Latvijas situācijas vērtējuma atšķirību no ENCORE datiem, un aptauja tiešā veidā noteica otrajā posmā vērtējamo nozaru sarakstu. Aptaujas rezultāti dod pamatu arī Latvijas Bankas argumentācijai diskusijās Eirosistēmas ietvaros par ENCORE metodoloģijas izmantošanas ierobežojumiem.

Ieteikumu izstrādes otrais posms bija **moderatora vadīta ekspertu fokusa grupas diskusija** (Krueger & Casey, 2015; Nyumba et al., 2018). Tā ir atzīta kvalitatīvā metode, kurā moderatora vadītā grupas diskusijā tiek iegūts kopīgs un saskaņots rezultāts, un kuras analīzes vienība ir grupas diskusija un tās laikā gūtais kopīgais viedoklis, nevis atsevišķu ekspertu individuālās atbildes. Šī metode šim posmam izvēlēta tāpēc, ka atšķirībā no nozaru sarindošanas, darbību identificēšana un to ietekmes formulēšana prasa zināšanu apmaiņu, kopīgu izvērtēšanu un diskusiju. Daudznozaru zinātnieku un ekspertu komanda iteratīvā, moderētu diskusiju ciklā katrai prioritizētajai nozarei identificēja visvairāk ietekmētās ekosistēmas, kā arī formulēja labvēlīgās un nelabvēlīgās darbības.

2.2. Ekspertu atlase

Ekspertu loka veidošanā tika piemēroti konkrēti atlases kritēriji, kuru mērķis bija nodrošināt gan nepieciešamo zinātnisko kompetenci, gan neatkarību no ar diskutējamo jautājumu tieši saistītām institucionālām un nozares interesēm.

Par kvalifikācijas pamatkritēriju tika izvirzīta akadēmiskā un praktiskā pieredze attiecīgajā dabas daudzveidības jomā, izvēloties iespējami plašu ekspertīzes spektru. Kandidātam bija vēlama gan pētnieciska darbība un zinātniskā kompetence, gan praktiska pieredze ar dabas daudzveidības jautājumiem. Ekspertu loks tika apzināti veidots, ievērojot iespējami plašu tvērumu un līdzsvaru starp dažādām dabaszinātņu apakšnozarēm (hidroekoloģija, ekoloģija, botānika un zooloģija un to specifiskās apakšnozares kā dendroloģija, brioloģija, ornitoloģija, herpetoloģija, entomoloģija, ihtioloģija u.c.), lai novērstu vienas disciplīnas perspektīvas dominanci un nodrošinātu, ka vērtējums atbilstoši atspoguļo dažādu ekosistēmu specifiku. Dabas eksperta statuss un dalība jaunākajos LIFE programmas pētījumos tika uzskatīts kā papildu pozitīvs kritērijs. Pirmajā kārtā uzrunāto ekspertu atlasei tika uzrunāti vadošie eksperti (zinātnisko laboratoriju, pētījumu, kolektīvu un zinātnisko biedrību vadītāji u.c.). Ņemot vērā atteikumu augsto īpatsvaru, eksperti tikai aicināti ieteikt piemērotākos aizvietotājus, kas sekojoši tika aicināti dalībai projektā. Papildu ekosistēmu ekspertiem tika pieaicināti arī pētnieki no Agroresursu ekonomikas institūta Bioekonomikas nodaļas.

Ekspertu kopskaits tika ierobežots ar mērķi neveidot diskusiju paneļus ar vairāk nekā 20 ekspertiem.

Papildu tiešai kompetencei tika ņemti vērā arī ar institucionālo piederību un ar nozari saistīti kritēriji, kas raksturo iespējamu interešu konfliktu. Lai gan tieša profesionāla vai komerciāla piesaiste pašai vērtējamajai nozarei (piemēram, nodarbinātība lauksaimniecības vai mežsaimniecības uzņēmumos vai nozares pētniecības institūtos, nevalstisko organizāciju pārstāvniecība) netika izmantota kā izslēdzošs kritērijs, tā tika uzskatīta par negatīvu atlases parametru, un attiecīgi nozares un nevalstisko organizāciju pārstāvju īpatsvars ekspertu grupā tika

apzināti turēts minimālā līmenī.

Ekspertu loks ietvēra zinātniekus un ekspertus no augstskolām (Latvijas Biozinātņu un tehnoloģiju universitāte, Latvijas Universitāte), zinātniskajiem institūtiem (Agroresursu un ekonomikas institūts, Daugavpils Universitātes Dzīvības zinātņu un tehnoloģiju institūts, Latvijas Universitātes Bioloģijas institūts, Latvijas Valsts mežzinātnes institūts "Silava", Pārtikas drošības, dzīvnieku veselības un vides zinātniskais institūts "BIOR"), valsts institūcijām (Latvijas Hidroekoloģijas institūts, Latvijas Nacionālais botāniskais dārzs, Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs, Dabas aizsardzības pārvalde), nevalstiskajām organizācijām (Pasaules Dabas fonds, Latvijas Ornitoloģijas biedrība, biedrība "Zaļā brīvība"), kā arī citām organizācijām (AS "Latvijas Valsts meži", Vides risinājumu institūts). **Vienlaikus svarīgi uzsvērt, ka diskusijās zinātnieki un eksperti tika aicināti paust vienīgi savu individuālo profesionālo viedokli, nevis savas darbavietas vai organizācijas nostāju.**

Dokumenta tehniskajā pilnveidē (tikai pieejamo informācijas avotu precizēšanā) tika veiktas konsultācijas ar darbiniekiem no valsts iestādēm (Lauku atbalsta dienests, Valsts augu aizsardzības dienests, Latvijas vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs, Dabas aizsardzības pārvalde, Zemkopības ministrija, Valsts zemes dienests, Latvijas Lauku konsultāciju centrs) un nevalstiskajām organizācijām (Latvijas Dabas fonds, Pasaules Dabas fonds un Latvijas Ornitoloģijas biedrība).

Ekspertu sarakstu skat. 1. pielikumā.

2.3. Ieteikumu izstrādes norise

Pirmā posma norise

Pirmais posms – strukturēts ekspertu vērtējums – noritēja 2023. gadā. Uzaicinātajiem ekspertiem tika prezentēta ENCORE metodoloģija un Latvijas Bankas uzsāktais pētnieciskais darbs dabas risku novērtēšanā. Eksperti tika aicināti sniegt savu ieguldījumu, aizpildot aptaujas anketu par ekonomikas nozaru ietekmi uz dažādiem biotopiem. Nozares atlasei tika izmantots divu kritēriju kopums: 20 apakšnozares ar lielāko īpatsvaru banku kredītportfelī (pēc Kredītu reģistra datiem) un 20 nozares ar lielāko piensumu Latvijas tautsaimniecībai. Ņemot vērā to, ka šie divi saraksti lielā mērā pārklājās, kopumā tika identificētas 25 nozīmīgākās nozares. Katrs eksperts atbildēja par to biotopu jomu, kurā viņam bija attiecīga kompetence.

Anketas tika izsūtītas 2023. gada jūnijā-jūlijā. Daļa uzaicināto ekspertu no dalības atteicās, daļa uz aptauju neatbildēja. Saņemtās atbildes tika apkopotas 2023. gada augustā-septembrī.

Apkopotās atbildes uzrādīja būtiskas atšķirības gan starp nozarēm, gan starp biotopiem vērtējuma ziņā. Lai nodrošinātu, ka turpmākais darbs pie ieteikumu izstrādes ir samērīgs un fokusēts, tālākai analīzei proporcionāli tika atlasītas piecas nozares, kurām ekspertu vērtējumā bija vidēji augstākā ietekme uz biotopiem un ekosistēmām. Turpmākais darbs tika koncentrēts uz šīm piecām nozarēm, lai noteiktu, kādi ieteikumi ļautu mazināt to negatīvo ietekmi.

Otrā posma norise

Otrais posms – ekspertu fokusa grupu darbs – noritēja 2025. gada februārī un martā. Ietekmes uz sauszemes biotopiem un ietekmes uz ūdens biotopiem tika vērtētas atšķirīgā ekspertu sastāvā, atbilstoši kvalifikācijai un pieredzei. Sauszemes biotopu ekspertu fokusa grupa nolēma organizēt papildu diskusiju ar divu papildu ekspertu piesaisti, lai apspriestu mežkopības nozares ietekmju vērtējumu. Diskusiju darba kārtība un rezultāts tika strikti ierobežots ar vienu konkrētu jautājumu – **kādas saimnieciskās darbības rada ietekmi uz dabas daudzveidību. Eksperti tika lūgti vērtēt tikai un vienīgi darbību ietekmi, nevis to, vai un kādā veidā šai ietekmei būtu jākalpo par kritēriju aizdevumu vai citu finanšu produktu ilgtspējas novērtēšanā. Ekspertiem bija atsevišķi jādefinē pozitīvās un negatīvās ietekmes. Šie nosacījumi tika ekspertiem skaidri komunicēti un konsekvēnti ievēroti visas diskusijas gaitā.**

Pirms klātienes diskusijas eksperti varēja sniegt priekšlikumus apspriežamo jautājumu lokam, kas apkopotā veidā kalpoja par pamatu moderēto diskusiju norisei.

Ieteikumu izstrādes gaitā tika izslēgti priekšlikumi par darbībām, kas parasti nav novērotas kredītiestāžu kredītportfeļos (Latvijas Bankas ekspertu ieskatā nav tieši kredītējamās darbības un līdz ar to nebūtu risku vērtēšanas objekts) vai kuru identifikācijai un kontrolei nav ticamu līdzekļu.

Diskusijās tika ievērots sekojošs princips: **ikviens izvirzītais apgalvojums par darbības ietekmi bija jāpamato, atsaucoties vai nu uz (1) zinātnisko literatūru vai arī uz (2) ekspertu profesionālo kompetences un pieredzes bāzi attiecīgajā jomā.** Nobeiguma sarakstā tika iekļauti tikai tie punkti, par kuriem diskusijas dalībnieku vidū nebija būtisku iebildumu vai pretrunīgu viedokļu. Ja par kādu punktu radās asa diskusija vai viedokļu nesaskaņas, kas netika atrisinātas diskusijas gaitā, šis punkts netika iekļauts sarakstā. **Process virzījās uz priekšu pakāpeniski, proti, pie nākamā jautājuma pārgāja tikai tad, kad par iepriekšējo vairs nebija iebildumu.**

Pēc klātienes diskusijās iegūto rezultātu apkopošanas tie tika padarīti pieejami ekspertiem tiešsaistes koplietošanas dokumentā turpmākai precizēšanai. Šajā posmā eksperti varēja veikt labojumu atbilstoši diskusijā panāktajai vienošanās par tālāko darbu, kā arī sniegt papildu komentārus un precizējumus.

Ieteikumos uzskaitītās saimnieciskās darbības **grupētas gan pēc nozares** – lauksaimniecība (augkopība un lopkopība), mežsaimniecība, enerģētika, ēku būvniecība un inženierbūvniecība –, **gan pēc to ietekmes uz dabas daudzveidību** – labvēlīgas vai nelabvēlīgas.

2.4. Izvēlētās metodoloģijas ierobežojumi

Ekspertu vērtējums nevar būt pilnībā objektīvs. Eksperti mēdz pārvērtēt savu spriedumu precizitāti, paust ieinteresētību un grupas darbā pakļauties dominējošajam viedoklim. Šādas novirzes var pasliktināt secinājumu kvalitāti, ja tās netiek pārvaldītas (Morgan, 2014; Sutherland and Burgman, 2015). Šo risku mazināšanai vērtējumā apzināti iesaistīts plašs un savstarpēji līdzsvarojošs ekspertu loks – dažādu dabas zinātņu nozaru pārstāvji no augstskolām, zinātniskajiem institūtiem, valsts iestādēm, nevalstiskajām organizācijām u.c. –, lai mazinātu vienpusējas ieinteresētības un viena viedokļa dominances ietekmi (Sutherland and Burgman, 2015). Otrā posma diskusijas noritēja moderatora vadībā, kas palīdz ierobežot atsevišķu dalībnieku pārmērīgu ietekmi grupā. **Vienlaikus jāatzīst, ka šādi pasākumi mazina, bet pilnībā nenovērš ekspertu vērtējumam raksturīgās novirzes, un tas ņemams vērā, interpretējot rezultātus.**

3. Noslēguma jautājumi

Šie ieteikumi tiks regulāri pārskatīti un pilnveidoti, izvērtējot saņemtos komentārus un aktualizējot saturu atbilstoši jaunākajām zinātniskajām atziņām. Pirmā pārskatīšana tiks sākta 2026. gada rudenī.

4. Avoti

Saimniecisko darbību klasificēšana pēc ietekmes uz dabas daudzveidību (vispārējais ietvars)

Salafsky, N., Salzer, D., Stattersfield, A. J., Hilton-Taylor, C., Neugarten, R., Butchart, S. H. M., Collen, B., Cox, N., Master, L. L., O'Connor, S., & Wilkie, D. (2008). A standard lexicon for biodiversity conservation: unified classifications of threats and actions. *Conservation Biology*, 22(4), 897–911.

Pirmais posms (strukturēts ekspertu vērtējums)

Halpern, B. S., Selkoe, K. A., Micheli, F., & Kappel, C. V. (2007). Evaluating and ranking the vulnerability of global marine ecosystems to anthropogenic threats. *Conservation Biology*, 21(5), 1301–1315.

Teck, S. J., Halpern, B. S., Kappel, C. V., Micheli, F., Selkoe, K. A., et al. (2010). Using expert judgment to estimate marine ecosystem vulnerability in the California Current. *Ecological Applications*, 20(5), 1402–1416.

Martin, T. G., Burgman, M. A., Fidler, F., Kuhnert, P. M., Low-Choy, S., McBride, M., & Mengersen, K. (2012). Eliciting expert knowledge in conservation science. *Conservation Biology*, 26(1), 29–38.

Otrās posms (moderētas ekspertu fokusa grupas)

Krueger, R. A., & Casey, M. A. (2015). *Focus groups: A practical guide for applied research* (5th ed.). SAGE Publications.

Nyumba, T. O., Wilson, K., Derrick, C. J., & Mukherjee, N. (2018). The use of focus group discussion methodology: insights from two decades of application in conservation. *Methods in Ecology and Evolution*, 9(1), 20–32.

Metodes ierobežojumi

Morgan, M. G. (2014). Use (and abuse) of expert elicitation in support of decision making for public policy. *PNAS*, 111(20), 7176–7184.

Sutherland, W. J., & Burgman, M. (2015). Policy advice: use experts wisely. *Nature*, 526(7573), 317–318.